

Legyetek én követőim.

(A bécsi békekötés háromszázados évfordulóján, 1906. május 20. Kolozsvárt tartott Boeskai emlékűnnepen.)

I. Kor. 11. r. 1. v. «Legyetek én követőim».

Temetőben járok; elmúlt idők, elmúlt századoknak temető-kertjében. Gondozott sirhantok mellett történetet beszél a sirkő egykori időről s a következő nemzedékek kegyeletéről, lelkiületéről. Bemohosult sirhantoknál szellemlények támadnak, gondolatokat susognak, érzelmeket varázsolnak és ismeretlen világokról világosságot gyujtanak. Temetőben járok, hol olyan csendes, s mégis oly beszédes minden; hol nem rémit már a világ s ennek kísértete, nem hazud a virág, a levelek rezgése s a szellő játéka. Temetőben járok reggeli harmaton, vagy estéli alkonyon, a nap hőségében, vagy az ezüsthénnel diszitett éjjeli csendben. Temetőben járok és a sirhantokkal beszélek. A sirhantokkal? . . . Oh nem! a sir lakóival!... Ezekkel sem, hanem az élő lelkekkel! Nem enyészet: életnek tanyája a temető kertje; élet az arra, ki már elköltözött és arra nézve is, ki itt bolyong még e sötét csillagnak tartott sártekén. És nem szegény: gazdag a temető kertje, legtöbb kincsünk oda van elrejtve; nem néma, hanem beszédes, de csak a rokon lelkeknek. Szellemlények, élő lelkek jelennek ott meg és beszélnek nekünk változatosabbnál változatosabb dolgokról. Itt a bűnről és vétekről, ott a nélkülözésről és erényről; egyik a kísértésekről, másik a diadalról; ez a becsület és önfeláldozásról, amaz a megtépett szivről és önzésről. Felhangzik itt az ártatlanság hangja, amott az elkárhozás szava; itt a szülői, amott a gyermeki vagy a hitvesi szeretet és jóság, itt az anyag, ott a lélek szava; itt a hazáért való nemes küzdelem, amott meg a hit, vallás, a lelkiismereti szabadság mondja el esetét, történetét; itt győzött a gonoszság, amott a tisztaság, ez mérget itatott a bölcsesél, amaz meg koronát tett az áruló fejére. Beszél, beszél nekünk a temető kertje, mely szellemlényekkel, örökké élő lelkekkel van tele, s a szellemlények nem hazudnak, a lelkek igazat mondanak, minket a jelen- és jövőre igazán tanitnak.

Temetőben járok; az emberiség s hazánk, nemzetünk múltjának nagy temetőjében — a történelemben. Lelkem csügged vagy magasra szárnyal, sir avagy örvendez, szent hevületében áldást avagy átkot kiált a szerint, a mint a szellemlények, az örökké élő lelkek, e legjobb társak, legigazabb barátok e világon beszélnek velem. Oh! e lények játszanak a szívvvel s inkább irányítják életünket és jövőnket, mint a körülöttünk küzködő és gyülőlő büszke embertömeg!

Ünnepet ülünk, háromszázados emlékünnepet! Repes a szív örömeiben, könny gyűl a szemekben, mert legalább sirnunk ma már szabad. Csaknem négy századnak boruja és derüje, szenvedése és reménye, csüggedése és küzdelme vonul el lelkünk előtt, aztán az emlékezés világánál fogva a tisztelet és hála érzelmében egybeforunk ma, mert legalább egymást ma már szeretnünk is szabad. Emlékünnepet ülünk s én a temetőben járok, egy sirhantnál állok. Itt és ott lidérczfény vonul el mellettem, de tévutra nem megyek. Állok s várok ma amaz egy hant mellett. És a mint várok, egyszer csak szellemhazának világossága tör elő e sirból, egy fénysugár, mely az égig ér; világosság támad a távoli tájon s mintha megzavartuk volna a pihenőnek nyugodalmát: egy lény száll ki a sirból égi fénynyel övezetten és megy, rohan bejárni hazánknak sikjait és bérczes ormait; lobogó leng kezében, „a haza és lelkiismereti szabadság“ feliratával. E bűvös lobogóval, bűvös fénykörrel övezve, ő jelenik meg ma előttünk; ő, a kinek ma sirjánál állunk, kinek emlékének, tetteinek ma ünnepet szentelünk, ki hazánknak hőse, jóltevője, szabadítója, a lelki szabadságnak védelmezője, a protestáns vallás várának bevehetetlen bástyája vala; ő jelenik meg ma előttünk — Bocskai! S mint az ur Jézus az emberiséghez, mint Pál apostol az egyes gyülekezetekhez: ő is minden igaz magyar szívhöz, minden fogékony felvilágosult vallásos kebelhez e szavakat intézi: „*legyetek én követőim*“. Igen! *Legyetek én követőim a honfiúi kötelességek teljesítésében és a lelkiismereti szabadság biztosításában.*

* * *

„*Legyetek én követőim*“ a honfiúi kötelességek teljesítésében. Ez az első szózat. Hol először sütött ránk a nap e földi életen, hol éreztük az édes anya csókját, szeretetét és gyöngéd ölelését, láttuk az édes atyának érettünk veritékezett homlokát, önfeláldozó

munkáját; hol gyermekjátékaink közben virágot gyűjtöttünk zöldelő réteken, gyönyörrel élveztük a bérczek üde levegőjét s értünk dobogó baráti sziveket nyerénk; hol először esett ki könny szemeinkből és kelt mosoly ajkainkon; hol lelkesedés támadt keblünkben az élet, tudomány, bölcsesség, tapasztalat és munka után; hol először támadt éltünk kikeletén szerelem az ifjui szivben, vagy hangzott el talán hitvesi eskü ajkainkon és nyitott utat egy boldog családi élethez: oh, szent ez a föld s áldott érte a sors és Istenünk. Hol szülőink, testvéreink, rokonaink és barátaink élnek, vagy már sirban pihennek, hol először ejtettük ki Isten nevét ajkainkon s tanultunk meg imádkozni; hol dalba öntött érzelmeinket messze vitte a rónának szele s viszhango-á bérczek ormán az erdők kebele; hol csaknem minden családnak megtaláljuk ezer évnek során névtelen hőseit; hol a menydörgés is a sikság megmozdult népének moraja, vagy a bérczek lakóinak harci csattogása, a villámlás pedig a háborgó magyar léleknek kipattant szikrája; „hol szebb a rózsa, tisztább a patak és zengőbbek a dalok“, mint bárhol egyebütt: oh az a föld, oh, az a táj, az a vidék, az a világ a költő szerint gyönyörű bokréta az Isten kalapján. És ez a föld hazánk, a mi magyar hazánk! Ez szült, ez nevel, itt pihennek szivünknek drága kincsei s itt domborodik majd a sir fölöttünk is. S ez a haza kötelességet ró fiaira.

Mi honfiak és honleányok vagyunk s a haza tőlünk, mint szülő gyermekétől, kötelességet vár, kötelességet örömben és bajban, szerencsében és szenvedésben. Mert mindezekből, főképp a bajból és szenvedésből, sokszor kijutott és kijut a mi árva édes anyánknak hol idegen kéztől, hol saját szülőtteinek versengésétől, egyenetlenségétől. Multról beszéljünk csak s hagyjuk most a jelent, mert sok, sok a seb a multban, melynek fájdalma átnyilallik a jelenre is. Felütöm a történelmet, s forgatom lapjait ott, ott valami háromszáz és néhány évvel ezelőtt, mikor a gyászos mohácsi vész után három darab hazánk s most a török és tatár csapatoknak, majd a német zsoldosoknak martaléka, állandó harczoknak, sőt inségnek és éhségnek szintere. Vész és pusztulás mindenfelé s az erdélyi fejedelemség a magyarság végvára. A jobbak kebelében fel-támadt az érzés: egygyé tenni újra a feldarabolt Magyarországot. Biztak a keresztény lelki világosságban és szeretetben. A török igától

kivántak ezért szabadulni s a német császár, mint magyar király jogara alatt egységet, békét nyerni és élvezni. Az elterjedt reformatióval szemben, megindult hazánkban az ellenreformatio is, a mikor feltámadt a testvér is testvére ellen. Az egyesítési kísérletek folytak, de sikerhez nem vezettek. Nem jobbainkon: az akkori királyon és német tanácsosain mult ez. Igen! mert beteges kedélyü, félénk s nem az állam ügyeivel, hanem csillagászat- és festészettel foglalkozó király ült a trónon. Egy király, Rudolf, ki csak egy nyelvet s egy vallást óhajtott hallani és látni kormánya alatt, bármily messze is terjedt az, és hazánkat nem önálló, nem alkotmányos ország gyanánt birni és kormányozni, hanem mint meghódított német tartományt. E végre meg kellett Erdélyt is törni s ennek akkori ingadozó fejedelme háromszor adta el bércezés hazánkat, miután ártatlanul ömlött ki vére sok tiszta honfinak e város piaczn.

A 17-ik század elején a magyarság végvára — Erdély is a vérontás, tűz és pusztulás szintere lön. Básta rémuralmának, német zsoldosai embertelenségének s a havasalföldi vajda kegyetlenkedésének az időszak az! Elesnek legjobbaink az unitárius hős, Székely Mózes fejedelemmel élükön, a többi bujdosik, mert „nem lelé honját e hazában“. Akkori püspökünk a toroczkói vasbányák sötétségében lel menedéket, főtéri templomunk, óvári iskolánk erőszakkal idegen kézre adatik s azokban a jezsuitizmus szövü és fonja jövő terveit. S így van ez mindenütt széles magyar honban, idegen a magyar hazájában, nem imádkozhatik a protestans templomában és nem tanulhat iskoláiban. Bocskai, ki még mind nem hagyott volt fel eldarabolt hazánknak egyesítése kísérletével, végre is meggyőződött Prágában, a királynál levő követsége alatt, hogy e törekvés tovább már hiába való. És ekkor magyar lelkében, protestans szivében a megmentésnek más eszméje támadt. Amaz eszmétől indittatva, hogy ha egy apa önkivületi állapotában, vagy örülési rohamában gyermekeit legyilkolni akarja, ki kell akkor ragadni a fegyvert kezéből, mig újra eszéhez tér: Bocskai föltámadt, a felkelőknek élére állt s győzelemről győzelemre vivén sergeit, megtisztítá ez országot, megmenté a hazát. Küzdelmének eredménye lett az 1606-iki bécsi békekötés, melylyel nemcsak hazánk alkotmányát menté meg, hanem a protestans vallás szabad gyakorlatát is biztosítá. Tetteiért királyi koronát el nem fogadott, de megtartá erdélyi fejedelemségét, mert

hite, nézete, meggyődése szerint, míg hazánk sorsa a németeken forog, addig mindenkor szükséges egy magyar fejedelmet fenntartani Erdélyben.

Igy teljesítette Bocskai honfiui kötelességét. Nem hagyta el honát, mert érezte, hogy „szívet cseréljen az, a ki hazát cserél” hanem tett, küzdött itt érette; nem a maga, hanem honfitársai és hazája boldogítása állt szeme, lelke előtt. Ő kiadta a jelszót: „legyetek én követőim!” s kik követték őt egykor; azok boldogultak. Ma ünnepelünk az ő és tettei emlékének; kikel ő sirjából és örökké élő lelke megszólal hozzánk: „legyetek én követőim” a honfiui kötelességek teljesítésében; s nekünk? Nekünk mennünk kell utána, hogy szép legyen e hon és szent, dicső itt az élet!

* * *

Legyetek én követőim a lelkiismereti szabadság biztosításában. Ez a második szózat! A lélek egy kapocs az Isten és ember között s mint ilyennek megvannak vágyai, ösztönzései és jogai. Isten nem szolgává, hanem gyermekévé teremtette az embert s mint földi szülő ad bizonyos szabadságot gyermekének: úgy Isten is megadta lelkünknek azt a jogot, azt a szabadságot, hogy vizsgálja az ő mélységeit és magasságait, kutassa titkait s szerezzen meggyőződést önmagának a legfelsőbb lényről, ennek lényegéről, munkáiról, a világnak mivoltáról és önmagának hivatásáról, az embernek rendeltetéséről. Így születik meg a vallás, a különböző hit és vallásos nézet. És a hit és vallásból csak az becses, csak az értékes ránk nézve, mely egyedül a szív és lélekben gyökerezik, s mint ilyen megnyugtat minket földi sorsunkban és boldogságot ígér a jövőben. A hit, a vallás teljesen a lélek, a lelkiismeret dolga s annyiféle lehet, mint a hány ember él e világon, mert ennek felépülését befolyásolja a tudomány, a tapasztalat, s még maga életsorsunk is. Önként következik tehát, hogy a léleknek, a lelkiismeretnek, a hitnek és vallásnak szabadnak kell lennie, mert a tökéletesedésnek is a szabadság a föltétele.

És épen e szabadság volt a Bocskai idejében megtámadva; az egyéni, a lelki szabadság, mikor parancs szóval akarták őseiket lelkiismeretük elleni imára kényszeríteni, szertartások gyakorlására hajtani. A világosodás, a világosság fegyverét akarták kezünkből és

lelkünkől kivenni. Pedig ezeknek köszönheti a világ előhaladását a tudomány, felfedezés és műveltség terén. Templomaink, hol a protestans ember hite szerint imádkozhatott volna és iskoláink, hol a felvilágosodás, a tiszta, a gyűlölet és irigységnélküli szeretet elveit taníthattuk volna, elvették. Nyíltan szólt a királyi szó: „minthogy ő felsége a róm. kath. hitvallás buzgó hive s azt az annyiféle eretnekségtől elárasztott Magyarországon is virágoztatni és terjeszteni kívánja: ezennel megújítja elődeinek a vallás érdekében alkotott rendeleteit s törvényeit. Nehogy pedig a vallási vitatkozások a közügyek tárgyalását késleltessék, azokat eltiltja s rendeli, hogy illetén nyugtalanok s ujitók az elődei törvényeiben kiszabott büntetésekben marasztaltassanak el“. Hogy minő szomorú korszak következett erre, minő vallási, lelkiismereti üldözés, s minő megpróbáltatása őseink hitének: bőséges feljegyzést ad erről a történelem; elég nekünk annyit tudnunk, hogy talán épen e királyi kijelentésre gondolva, Bocskai a bécsi békét a protestans vallás szabad gyakorlatának biztosítása nélkül meg nem köté. E mellett is még sok üldözés, sok szenvedés jutott a protestansok osztály-részébe, s ha e béke sem lesz: ki mondja meg, vajjon mi következett volna akkor?!

Ránk unitáriusokra nézve az is nevezetes, hogy alig jött Bocskai, mint fejedelem Kolozsvárra: azonnal visszaadta piaczi templomunkat és óvári főiskolánkat. A jezsuiták munkáját pedig, hogy mennyire becsülte, mutatja az, hogy országából őket kitelepíté. Nekünk méltó okunk van ünnepelni ma Bocskai és az ő tettei emlékének, ki a vallás szabad gyakorlatának biztosításával, biztosítá a lelkiismeret szabadságát is, szólítván minket, hogy legyünk mindenkor az ő követői a lelkiismeret szabadságának biztosításában is, mert ezzel minden felvilágosult ember tartozik önmagának, hazájának, embertársának, vallásának, lelkének és Istenének.

„Legyetek én követőim!“ Mult századoknak élő lelke hív és szólít minket. Hív és szólít a honfiui kötelességek teljesítésére és a lelkiismereti szabadság biztosítására. Haza és vallás!. E kettőért élni, tenni, áldozni meg ne szünjete. Szabad hazában, szabadon imádkozni: minden időben erre törekedjete. E föld szült és nevel, s egykor majd nyugalmat ad; a vallás mellettetek, veletek van éltekteknek minden változatában, v gasztal és megáld titeket. Van egy

kapocs, mely összeköti a hazát és vallást, a mint összeköti az életet és sirt, a föld és ég lakóját és ez: a szeretet. Ezt erősítsétek; ezt a haza és vallás iránt s akkor ádáz vihar nem fog dólni többé e hon határiban és becsülni fogjuk egymást a különböző templomokban. Mult századok sirhantjai megnyilnak s égi fénnel óvedzett lelkek lobogót visznek előttetek, a haza és lelkiismeret szabadságáért; őket kövessétek, hogy legyen már egyszer áldott béke, igaz szeretet e sokat szenvedett hazában. Ámen.